

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI / 678

TÜRKİYE III. DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

TEBLİĞLER-MÜZAKERELER

28-30 EKİM 2005 / ANKARA

Ankara - 2007

Çocuk Edebiyatı ve Öncü Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Tacettin Şimşek
Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi

Çocuk Edebiyatının Batıdaki Öncüleri

Batıda 18. yüzyıla kadar çocuk, doğuştan günahkârdır. 18. yüzyılda Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), çocuğun doğuştan masum olduğu yaklaşımıyla bu anlayışa karşı çıkar, "Yaratıcının elinden çıkarken her şey mükemmeldir, ancak insan elinde bozulur." (Rousseau: 17) der.

Çocukluğun keşfi 19. yüzyılda romantiklere nasip olur. Victor Hugo'nun (1802-1885) "Kristof Kolomb sadece Amerika'yı keşfetti. Bense çocukluğu keşfettim." (Heywood: 35) cümleleri bu açıdan önemlidir.

17. yüzyıl, çocuklara yönelik yayınların ilk örneklerine sahne olur. Fransa'da Charles Perrault (1628-1703), çocukluğunda annesinden dinlediği Kırmızı Başlıklı Kız, Kül Kedisi, Çizmeli Kedi gibi masalları bir araya getirir. Bu masallar, çocuklar için yazılmamış olsalar da ilgiyle okunurlar. Perrault, ayrıntılarla hayal gücüne hitap etmekte, canlı ve hareketli olaylar anlatmakta, karşıtlıklara dikkat çekmekte ve nihayet masal kahramanlarını ustaca tasvir etmektedir. Bu özellikler, o dönemde olduğu gibi günümüzde de çocukların zevkle okuyabilecekleri bir metnin formatını oluşturur.

Masalın keşfi, bir bakıma çocukluğun keşfidir. Masallara özgü motifler, gerçek hayattan alınarak sembolleştirilmişlerdir. Masallar, "iyi" ve "kötü" kavramları üzerine kurulmuş iki kutuplu bir dünya resmi çizerler. Dev, cadı kötülüğün simgesi olurken; kral, kral ya da padişahın oğlu kötülüğü ortadan kaldıracak iradeyi temsil eder. "İyi", daima kazanırken "kötü" hak ettiği cezayı görür. Böylece çocuk, özdeşleşme yoluyla tercihini iyiden yana

kullanmaya yönlendirilir. Hatta masalarda çok sık başvurulan teşbih (benzetme), teşhis (kişileştirme) ve intak (dillendirme) sanatlarının edebiyata belki de çocukluğun armağanı olduğu söylenebilir (Masallar, işlevleri ve eğiticilikleri hakkında geniş bilgi için Boratav 1959, Günay 1979, Tezel 1997, Seyidoğlu 1998, Yavuz 1999, Akal 2000, Şirin 2000, Bilkan 2001, Sakaoğlu 2002, Canım 2002 gibi kaynaklara bakılabilir).

Çocuklara temsili hikâyeleri anlatarak ahlâkî dersler verme çabası, ilk örneklerine M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllarda Asur, Babil ve Hint çevrelerinde rastlanan bir uygulamadır. Kullanılan örnekler, genellikle hayvan masallarıdır. Bu tavır, Pançatantra, Kelile ve Dimne gibi eserlerle en eski örneklerini verir. Doğuda ibretli hikâyeye anlatma geleneği, fabl türünün doğuşuna zemin hazırlamış olmalıdır. Ezop, M.Ö. 6-5. yüzyıllarda Anadolu coğrafyasında yetişmiş bir masal anlatıcısıdır. Doğuya ait fabl geleneğinden beslenmiş; kendisinden yaklaşık iki bin yıl sonra yaşayan La Fontaine'i beslemiştir. Öyleyse La Fontaine aracılığıyla fabl türünün batıdan ithal edilmesi, bir bakıma doğunun yitik malını geriye alması demektir. 13. yüzyıldan itibaren Anadolu coğrafyasında İranlı Feridüddin Attar'ın, Mantıku't-Tayr'ından, Sadi'nin Bostan ve Gülistan'ından aktarılan masallar yanında Mevlâna'nın Mesnevî'sinde yer alan örnekler de, eğitim amaçlı olarak kurgulanmış hikâyelerdir. 15. yüzyılda Şeyhî'nin Harnâme'si de benzer bir yaklaşımın ürünüdür.

Fabl ustası Fransız şair La Fontaine (1621-1695), 17. yüzyılda çocuk dünyasına seslenebilen hayvan masallarıyla bir çığır açar. Canlı ve hareketli bir anlatımla renkli tasvirler, La Fontaine masallarının özellikleri arasındadır. La Fontaine, Ezop'un masallarında açıkça verdiği ibret derslerini metnin arkasına saklar.

18. yüzyılda çocuğa yönelik edebiyat kurma ihtiyacı batıda iyice belirginleşir. İngiltere'de John Newbery (1713-1767) ilk olarak çocukların yaş grubu ve düzeylerini dikkate alır; tekerleme ve şarkılardan oluşan bir dizi kitap çıkarır (Şirin 1998b: 60).

Daniel Defoe (1660-1731)'nin 1719'da yazdığı Robinson Crusoe, o dönemin çocukları tarafından zevkle okunur. Bir bakıma çocuklar ilgi alanlarını belirleyerek talepleriyle çocuk edebiyatının çerçevesini çizerler; bu talepler, Jonathan Swift'in (1667-1745) 1726'da yazdığı Gulliver'in Gezileri ve benzeri eserlere kapı aralar.

18 ve 19. yüzyıllarda masal edebiyatında önemli bir atılım gerçekleştirilir. İngiltere'de Charles Lamb (1775-1834), Almanya'da Grimm Kardeşler [Jakob (1785-1863), Wilhelm (1786-1859)], Danimarka'da Hans Christian Andersen (1805-1875) halk ağzından derleyip kaleme aldıkları masallarla çocuk edebiyatına çok önemli katkılar yaparlar.

Çocuk edebiyatı 19. yüzyılda Lewis Carrol'un (1832-1898) kaleminden Alice Harikalar Diyarında (1865) adlı nitelikli bir örneğe kavuşur. İngiltere'de Charles Dickens (1812-1870) (David Coperfield), Amerika'da Mark Twain (1835-1910) (Tom Sawyer'ın Maceraları) çocuk kahramanlar çevresinde kurguladıkları romanlarla önemli bir başarı kazanırlar.

19. yüzyılda Fransa, özellikle bilim-kurgu türünün çocuklar ve gençler tarafından çok okunan yazarını yetiştirir: Jules Verne (1828-1905). Yazar, zengin hayal gücüyle, okuyucuyu aya götürür, denizler altında gezdirir, dünyanın merkezinde dolaştırır. 1864'ten itibaren yayımladığı Dünyanın Merkezine Seyahat, Aya Seyahat, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devriâlem gibi kitaplarıyla Jules Verne çocuk edebiyatının öncülerindendir.

Aynı yüzyılın sonlarına doğru İsveç'te Selma Lagerlöf (1858-1940), Nils Holgersson'un İlginç Seyahati adlı şiirsel bir gezi romanı kaleme alır. Amacı, öyküleme tekniğini kullanarak İsveç coğrafyası hakkında çocukları bilgilendirmektir. Öte yandan Robert-Louis Stevenson (1850-1894) Define Adası ile çocukları gizemli bir yolculuğa çağırır.

İngiltere'de Rudyard Kipling (1865-1936) Orman Çocuğu; Eleanor H. Porter (1868-1920) Polyanna, Ferenc Molnar (1878-1952) Pal Sokağının Çocukları, George Sand (1804-1876) Köyün İkizleri romanlarıyla öne çıkarlar.

İtalya'da Carlo Collodi (1826-1890) masal-öykü arası bir anlatımla süslediği Pinokyo'su, Almanya'da Karl May (1842-1912) serüven tutkusuyula geliştirdiği Kızıl Derililer ve Vahşi Batı gibi romanlarıyla çocuk edebiyatı tarihine geçerler. Fransa'da Mme de Ségur (1799-1874), Sophie'nin Başına Gelenler ve Bir Eşeğin Hatıraları kitaplarıyla çocuk klâsikleri arasına girer.

Amerika'da çocuk edebiyatının ilk temsilcileri 19. yüzyılda görülmeye başlar. Luisa May Alcot, Frances Elisa Burnett gibi isimler, Amerikan çocuk edebiyatında önemli isimlerdir.

Laura Ingalls Wildler Büyük Ormandaki Küçük Ev, Eric Night Yuvaya Dönüş romanlarıyla İkinci Dünya Savaşına kadar Amerikan çocuk edebiyatının önemli köşe taşlarını oluştururlar. Bu romanlar, televizyona ve sinemaya dizi film/film olarak aktarılan ilgi çekici örneklerdir.

20. yüzyılda Antoine de Saint-Exupéry (1900-1944), çocuk edebiyatında bir zirveyi temsil eden Küçük Prens'i (1943) yazar. Küçük Prens'in Asteroid B 612 gezegeninden gelmiş çocuk kahramanı, roman boyunca yetişkinleri tuhaf bulur, onları eleştirir. Yazar, çocuk gözüyle yetişkinlerin davranışlarını çözümlemektedir. Bu, çocuk edebiyatıyla uğraşanların yazma biçimi hakkında da ipuçları verir. Amaç, çocuklaşmak değil, çocuğun dünyasına yaklaşmaktır.

Almanya'da Waldemar Bonsels (1881-1952) Anı Maya, Michael Ende (1929-1994) Momo; İsviçreli Johanna Spyri (1827-1901) Heidi romanlarıyla çocuklara yakın çevrelerinden ilginç kesitler sunarlar.

Şeker Portakalı, Güneşi Uyandırılım gibi kitaplarıyla José Mauro de Vasconcelos (1920-) da 1960'lı yıllardan itibaren İspanyol çocuk edebiyatının öncüleri arasına girer.

Türkiye’de Çocuk Edebiyatı ve Öncü İsimler

Türkiye’de çocuk edebiyatı, Tanzimat dönemi ve özellikle de Meşrutiyet döneminin öncü birikimleri üzerine kurulur. Tanzimat, iki açıdan çocuk edebiyatına zemin hazırlar: 1. Çocuğun keşfedilmesi ve çocuk düzeyine uygun metinler üretme ihtiyacı, 2. La Fontaine’in keşfedilmesi ve çeviri faaliyetleri.

Batıda romantik dönemin getirdiği yeni bakış açısı, Türkiye’de yankı bulmuş, çocuğa yönelik dikkatlerin değişmesini sağlamıştır. Çocuğun dil, anlama ve kavrama düzeyine seslenme ihtiyacına La Fontaine’in hayvan hikâyeleri cevap vermiştir. Türk edebiyatı, La Fontaine’i 19. yüzyılın ikinci yarısında Şinasi ile keşfeder. Şinasi (1826-1871), gazete çıkarma ve batılı anlamda tiyatroyu Türk edebiyatına taşıma konusunda öncülük etmekle kalmaz; La Fontaine’den yaptığı çevirilerle de Türk çocuk edebiyatına alt yapı oluşturur. Şinasi’nin La Fontaine’den tercüme ettiği Eşek ile Tilki Hikâyesi bu anlamda ilk örnektir. Şinasi, bu tercüme ile birlikte kendi yazdığı iki fablı da (Kara Kuş Yavrusu ile Karga Hikâyesi, Arı ile Sivrisinek Hikâyesi) 1863’te yayınladığı Müntehabat-ı Eş’ar adlı kitabına alır.

Şinasi’nin ardından Recaiâde Mahmud Ekrem (1847-1914) de La Fontaine’den on masalı Türkçeye kazandırır.

La Fontaine’den masal çevirenler arasında Cumhuriyet döneminde Nâzım Hikmet (1902-1963), Vasfi Mahir Kocatürk (1907-1961), Sabahattin Eyuboğlu (1908-1973) ve Orhan Veli (1914-1950) gibi isimler de katılacaktır.

Tercümelerin oluşturduğu temeller üzerinde Türkiye’de çocuk edebiyatı ile ilgili ilk ciddi girişimler II. Meşrutiyetten sonra ortaya çıkar. Çocuk eğitiminde öykü ve masalların rolü keşfedilir. Tedrisat-ı İptidaiye [İlköğretim] Mecmuası çevresinde oluşturulan kurul, çocuğa yönelik edebî ürünlerin bir ihtiyaç olduğu sonucuna varır.

1909’da Darülmualimîn (Öğretmen Okulu) müdürlüğüne getirilen Sâtı Bey, Tatbikat Mektebi (Uygulama Okulu) kurma işine girer. Okulun ihtiyaç duyduğu materyallerin başında öğrenci seviyesine uygun şiirler ve şarkılar gelmektedir. Sâtı Bey dikkatleri konu üzerine çekmek için Darülmualimîn’de bir konferans düzenler. Konferansta şiir ve müziğin eğitim ve öğretimdeki önemini açıklar. Dönemin şair ve müzisyenlerini göreve çağırır (Elöve: 6).

Bu çağın doğrultusunda Türk edebiyatında çocuklara yönelik ilk kitabı 1911’de Çocuk Şiirleri adıyla İbrahim Alâaddin (Gövsa) (1889-1949) çıkarır (Gürel: 72). Ön sözde anne babalara ve öğretmenlere seslenen Gövsa, kitabında doğrudan ahlâk dersi veren şiirler yanında, sonucu çocukların zekâsına bıraktığı örneklerin de bulunduğunu belirtir. Arzusu, masum kalplerdeki duygulara yön vermek, onları hissettirmek, düşündürmek, kalplerini doğruluk, fedakârlık, milliyet ve vatanperverlik için çarpmaya alıştırmaktır. (Gövsa 1911:

11). Kitapta dinî inançla, yurt sevgisiyle, acıma duygusuyla dış dünyaya yönelik çocuk dikkatiyle ilgili manzumelere yer verilir.

“Çocuk edebiyatı” terimini ilk defa kullanan ve çocuk edebiyatının kuramsal temelleri üzerinde duran ilk isim de Tedrisat-ı İptidaiye mecmuasının 48. (Eylül 1919) ve 50. (Kasım 1919) sayılarında yayımlanan “Çocuk Edebiyatı” başlıklı yazılarıyla İbrahim Alâaddin'dir.

Gövsâ'nın 1925'te yazdığı Bedîî Terbiye'nin 9 ve 10. bölümleri çocuk edebiyatına ayrılmıştır. Bu, İbrahim Alâaddin'in, Türkiye'de çocuk edebiyatının kuruluşundaki öncü/kuramcı kimliğini pekiştirir. İbrahim Alâaddin, çocuğun zihin sermayesini zenginleştirmek, düşünce eğitimi gerçekleştirmek, hayal gücünü geliştirmek için zevk ve zekâsına uygun edebî eserlere ihtiyaç olduğunu kaydeder. Çocuk üzerinde şiirin müzik kadar etkili olduğunu belirtir (Gövsâ, 1925: 75). “Çocuk şiirlerinde tahlil-i hissiyattan ziyade tasvir-i vukuat bulunmalı.” ifadesiyle duygu çözümlenmeleri yerine olay tasvirlerine yer verilmesi gerektiğini söyler. La Fontaine'in başarısını, çocuklar tarafından bilinen konu ve olayları işlemesine bağlar. Bu yönüyle La Fontaine'i çocuklar için “en büyük şâir” ilân eder (Gövsâ 1925:72-82).

Sâtı Beyin çağrısına kitaplık çapta ikinci cevap Ali Ulvi Elöve (1881-1975)'den gelir. Elöve Aile, Mektep, Vatan, İnsanlık, Tabiat başlıkları altında bir kısmı telif, bir kısmı da çeviri ve uyarılma olmak üzere toplam yetmiş üç şiiri 1912'de Çocuklarımıza Neşideler adıyla bir araya getirir. Eğitimci şair, kitabın ön sözünde amacını, iyiliğe eğilim uyandırmak ve ahlâkî telkinlerde bulunmak şeklinde özetler (Elöve: 10). Elöve'nin şiirlerinde merak duygusundan yaşama sevincine, yurt sevgisinden çalışmayı öğütlemeye kadar birçok tema işlenir.

Tevfik Fikret (1867-1915), 1914'te çıkardığı Şermin'le Türk çocuk şiirinin kurucu isimleri arasında saygın bir yer edinir. Kullandığı dil, ölçü ve imgeler bakımından Rübâb-ı Şikeste şairiyle, Şermin şairi arasında büyük farklar vardır. Fikret, Şermin'de çocuklar için anlaşılır bir dil kullanırken, çocuğun sembollerle örülü dünyasına uygun imgeler yaratır. Kitapta alfabeden oyun ve oyuncuğa, doğa ve hayvan sevgisinden acıma duygusuna, okulun işlevinden çalışmanın erdem oluşuna kadar, otuz bir şiir vardır. Çocuklara özgü benzetmeler, karşılaştırmalar, muzip yaklaşımlar Fikret'in çocuk duyarlığına ne ölçüde yaklaştığının göstergeleridir.

Ali Ekrem Bolayır'ın tanıklığıyla, Şermin'de yer alan şiirler, Sâtı Beyin verdiği 40 lira karşılığı, hasta yatağında, ihtiyaca binaen ve mecburen yazılmış olsa bile (Özgül: 466) bu, metinlerin şiir olduğu gerçeğini değiştirmez. Kaplan'ın dikkatiyle Fikret, “amelî” (uygulanmalı) eğitim tarzını benimsemiş, “yeni iradî insan tipini” oluşturacak faydalı ve pratik un-

surlara önem veren "Amerikan" yaklaşımını şiiire taşımıştır (Kaplan:186). Gövsa ve Elöve'den farklı olarak, Fikret'te dinî içerikli şiiire rastlanmaz. Ancak çocuğun "camide uyu- ma" eyleminin cezalandırıldığı "Ezan" başlıklı bir manzumeden söz edilebilir. Babanın sor- duğu "Hayya ale'l felah nedir?" sorusuna "Ezan" cevabını veren çocuk, "Ezan nedir?" so- rusunu cevapsız bırakır. Baba, soruyu tekrarlar: "Nedir ezan?" Çocuğun başından aşağı "buzlu su" dökülür. Babasının bu tür soruları karşısında içinde hep bir soğukluk hissetmek- te, kanı damarında donmaktadır. Soru yinelenir: "Hiç ezan duymadın mı sen?" Çocuk, eza- nı elbette duymuştur. Hatta büyük babası, abdest aldırıp onu camiye bile götürmüştür. Ba- ba bu kez başka bir soru sorar: "Ne yaptın orada?" Cevap verir çocuk: "Namaz biraz uzun sürdü, uyuyakalmışım ben de." Baba öfkelenir ve "Camide hiç uyunur mu?" diye kızar. Ço- cuk, korkudan titremeye başlar. Bu öfkenin ardı tokattır. Çocuk, içinden "Allahümme sal- li"yi okur ama tokat yüzünde şaklamıştır bile. Baba söylenerek uzaklaşır. Ağlamaya baş- layan çocuk, ezanı artık o tokatla birlikte hatırlayacak; meselâ dedesinin mezarını ziyaret ettiği zamanlarda yanağı hep yanacaktır.

Çocuk edebiyatı alanında Ziya Gökalp'ın öncü rolünden de mutlaka söz etmek gerekir. Gökalp (1876-1924), çocuklara bilgi vermek için edebî metinleri kullanma, ahlâkî ve mil- lî duyguları şiiir vasıtasıyla çocuğa aktarma çabasıdır. Masal, destan, koşma tarzında manzumelerin bulunduğu Kızıl Elma (1915); vatan, millet, dil, din, ahlâk, sanat, aile gibi temaların işlendiği Yeni Hayat (1918) ve yedisi mensur, beşi manzum on iki masalın yer aldığı Altın Işık (1923) adlı kitaplar, çoğunlukla öğretici metinlerden oluşur. Gökalp'ın ka- lem faaliyetleri, Halide Edip Adivar tarafından "Türk'ün en sevimli çocuk edebiyatını Ziya Bey yazdı" cümlesiyle alkışlanacaktır (Enginün 1985:191).

Mehmet Emin Yurdakul'un vatan ve millet sevgisi çevresinde yalın anlatımlı şiiirleri, Ali Ekrem Bolayır'ın, Fuad Köprülü'nün kitapları, dikkate değer örneklerdir. Sabri Cemil [Yal- kut], İbrahim Aşkî [Tanık] gibi şairler de çocuk şiiirine katkıda bulunurlar.

Millî edebiyattan Cumhuriyete geçerken Osman Fahri, Suad Fahir, Ruşen Eşref, Sira- ceddin Hasırcıoğlu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç gibi şairler, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesari, Aka Gündüz gibi yazarlar çocukların zevkle okuduğu metinlere imza atarlar.

Cumhuriyet Dönemi Çocuk Edebiyatının Öncü İsimleri

Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatına yöneliş, yeni değerleri çocuklara kavratma ideali ve onları bu değerler doğrultusunda erdemli insanlar olarak yetiştirme amacıyla ilgi- lidir. Şair, bir yetişkin dikkatiyle çocuk dünyasına yaklaşmaya çalışır. Mehmet Faruk Gür- tunca, Emin Recep Gürel, Aka Gündüz, Hasan-Âli Yücel, Mehmet Necati Öngay, Şükrü Enis Regü gibi isimler okul, aile ve çevre duyarlılığını dile getiren manzumeleriyle öncüler arasındaki yerlerini alırken eğitim öğretime de şiiirle katkıda bulunurlar.

1930'lu yıllarda Münir Hayri Egeli (1904-1970), masal, oyun ve öykü dallarında üretken bir isim olarak ortaya çıkar ve üç yüz dolayında çocuk öyküsü kaleme alır. Kentli yaşam içinde gözden kaçan sokak çocuklarının sorunlarıyla ilgilenen Huriye Öniz; güçlü aile bağları ve dayanışma duygusu içinde hayatın güçlüklerine göğüs gerebilme iradesi, azmi ve kararlılığı ile insan, yurt, doğa ve hayvan sevgisi (Doğan: 351) çevresinde kurguladığı romanlarıyla Cahit Uçuk (1911-2004), görsel bakımdan zengin kesitler içeren Mümtaz Zeki Taşkın (1915-), çocukluk anılarının kaynaklık ettiği eğlenceli üslûbuyla Mehmet Seyda (1919-1986) roman türünün öncü isimlerindedir.

1940'lı yıllarda Türk masal edebiyatı en güçlü temsilcisine kavuşur: Eflâtun Cem Güney (1896-1981). Özgün şiirsel üslûbuyla Eflâtun Cem, bir masal yazarı olarak öncüler arasındaki yerini alır.

Server Bedi (Peyami Safa) (1889-1961) ise Cingöz Recai, Çekirge Zehra, Kartal İhsan gibi tipler çevresinde kaleme aldığı romanlarıyla, bu türün öncüsü olarak anılmalıdır.

Başka öncü isimlere geçelim. Kahramanlarını ezilen, horlanan yoksul, kimsesiz çocuklar arasından seçen; ilginç kurguları ile merak uyandıran, kahramanlarla özdeşleşmeyi sağladığı için kolay okunan (Şirin 1998a: 96) metinler kaleme alan Kemalettin Tuğcu (1902-1999), Türk çocuk edebiyatının en çok tartışılan ismidir. Eleştiriler, melodram niteliğindeki romanların çocuk okurun psikolojisi üzerinde olumsuz etkiler yaptığı/yapacağı doğrultusundadır. Buna karşı, olay kahramanlarının zorlukları yenmek için gösterdikleri çaba, sergiledikleri azim ve irade ile sonunda hak ettikleri başarı ve mutluluğu yakalamaları, romanların eğitici yönü olarak değerlendirilebilir. Yoksul ve kimsesiz kahramanların okuyucuda acıma duygusu uyandırdığı ve çocuk okurun çevresine daha duyarlı olarak bakmasını sağladığı da söylenebilir. Tuğcu, 1943'te başladığı roman yazma serüvenini 1999'da ölümüne kadar sürdürür. Millî Eğitim Bakanlığımızın ilköğretime yönelik 100 Temel Eser arasında Kemalettin Tuğcu'nun iki romanına yer vermiş olması, yasaklı dönemlerden geçen yazara iade-i itibar olarak değerlendirilebilir.

1960'lı yıllarda Kemalettin Tuğcu etkisinde ilk örneklerini verdiği dramatik kurgulu romanlarıyla toprağa bağlı yaşamının güçlüklerine vurgu yapan, gerçekçi romanlarıyla köyden kente akan hayatı ve uzak ülkelere göç olgusunu anlatan; düşsel öğelerle süslenmiş bilimkurgu romanlarıyla sevginin aydınlattığı uzak geçmiş ve yakın gelecek tasarımını dikkatlere sunan Gülten Dayıoğlu (1935-), aile bağlarından törelere, çalışmanın erdem olusundan insan, yurt ve doğa sevgisine, yoksulluktan yardımseverliğe, savaştan barışa, düşmanlıktan kardeşliğe birçok konu üzerinde durur ve bütün güçlüklerin çözümünü sevgide bulur (Ateş: 290).

Çocuk edebiyatı alanında eser veren yazar ve şairlerin çocuğa özgü duyarlılığı yakala-

ması ve bunu incelikli bir dille ifade etmesi şarttır. Ceyhun Atuf Kansu'nun şiirlerinde örneklerine rastlanan bu yaklaşımı çağdaş çocuk şiirinde ustalıkla gerçekleştiren isimlerin başında Fazıl Hüsnü Dağlarca (1914-) gelir.

Dağlarca'nın 1967'de başlayan ve yaklaşık otuz yıllık bir döneme yayılan çocuk şiiri yazma serüveni, 21 kitaba vücut verir. Odağna sevgi temasını yerleştirdiği aydınlık metinler kaleme alan Dağlarca, bir yandan okul öncesine yönelik tekerleme tadındaki ritmik söyleyişleriyle oyun, aile, doğa ve hayvan sevgisi gibi duyguları öne çıkarırken bir yandan da okul dönemi çocuklarının öğrenme sevincini dile getiren yer yer simgesel anlatımlı şiirler yazar.

Dağlarca, ulusal bilinci uyandırmaya yönelik çabasıyla olduğu kadar, Karagöz-Hacivat, Keloğlan gibi geleneksel tiplerden yola çıkarak Cin, Cincik, Cinoğlan gibi çağdaş mizah kişilikleri üreten ve hayata esprili bir dille yaklaşan eserleriyle de önemli bir imzadır (Şimşek 1999: 251).

Aziz Nesin (1915-1995), hayvanlar ve bitkiler dünyasından seçtiği ilginç konuları mizahî bir üslûpla işleyerek çocuk duyarlığına seslenirken kahramanlarını Kurtuluş Savaşı yıllarından seçtiği öykü kitaplarıyla da çocuklara tarih bilinci vermek ister. Muzaffer İzgü (1933-) de, aile ve çevreye duyarlı, ince bir zekâ ürünü mizahî öyküleriyle Aziz Nesin'in ardından öncü bir başka isim olarak dikkati çeker.

1970'li yıllarda dinî duyarlığı öne çıkaran eserleriyle M. Yaşar Kandemir, Mustafa Yazgan ve Hasan Nail Canat gibi isimler farklı bir çizgide öncülük görevi üstlenirler.

1980 ve 1990'lı yılların öncüleri arasında Cahit Zarifoğlu, İsmail Uyaroğlu, Ülkü Tamer, Yalvaç Ural, Abdülkadir Budak, Ali Akbaş, Abdulkadir Bulut, Niyazi Birinci, Mustafa Ruhi Şirin, Tanık Dursun K., Ayla Kutlu, Necati Güngör, Sevim Ak, Behiç Aç, Nur İçöz, Sulhi Dölek, Selçuk Demirel, Üzeyir Gündüz, Gülçin Alpöge, Çetin Öner, Ayla Çınaroğlu, Sadettin Kaplan, Necdet Neydim, Feridun Oral, Şükran Oğuzkan, Fatih Erdoğan, Serpil Ural, Ahmet Efe, Bestami Yazgan, Muhsin İlyas Subaşı, Hasan Demir, Mevlâna İdris, Gökhan Akçiçek... gibi onlarca yazar ve şair, çağdaş Türk çocuk edebiyatının geleceğine iyimser bakmamıza yetecek bir zenginlik sunmaktadırlar. Özellikle Mustafa Ruhi Şirin, Aytül Akal, Sadık Yalsızuçanlar, Mevlâna İdris gibi isimler çağdaş masal edebiyatımızın öncü yazarları arasında mutlaka sayılmalıdır.

Fatih Erdoğan'ın özellikle okul öncesi ve okuma dönemi çocukları için yazdığı, uyaklı, tekrarlara dayalı, ritmik ve şiirsel metinler, görsel bakımdan da zengin örneklerdir. Söz konusu metinlerle okuma ve dinleme etkinliklerini eğlenceli bir şölene dönüştüren Fatih Erdoğan öncü isimler arasındadır.

Çocuk tiyatrosu alanında 1920'li yılların önemli isimlerinden Kâzım Karabekir'i,

1930'lu yıllarda Faruk Nafiz Çamlıbel, Mümtaz Zeki Taşkın, Münir Hayri Egeli başta olmak üzere birçok "mektepe temsilî" yazarı izler. Son dönemde Orhan Asena, Ülker Köksal, Ülkü Ayvaz gibi isimler çocuk tiyatrosunun öncü isimlerindedir. Karagöz, İbiş gibi geleneksel seyirlik sanatlarımızdan yola çıkarak çocuklara yönelik eğlenceli güncel söyleşmeler kaleme alan Ünver Oral, farklı ve özgün tavrıyla öne çıkmaktadır.

Çocuk edebiyatının geçmişten bugüne öncü isimleri elbette bunlardan ibaret değildir. Burada olabildiğince kısa bir özet çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

Akal, Aytül (2000), Sevgili Masallara Ciddî Bir Bakış, 1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, (Yayına Haz.: Sedat Sever), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Yayınları.

Ateş, Kemal (1998), Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bilkan, Ali Fuat (2001), Masal Estetiği, İstanbul: Timaş Yayınları.

Boratav, Pertev Naili (1959), Zaman Zaman İçinde-Tekerlemeler, Masallar, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Canım, Rıdvan (2002), Çocukluğumuzun Hayal Gemileri Masallar, Çarşamba Yazıları, İstanbul: Aktif Yayınları.

Doğan, Âbide (1999), Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri, İstanbul: MEB Yayınları.

Elöve, Ali Ulvi (1912), Çocuklarımıza Neşideler, İstanbul: Tanin Matbaası.

Enginün, İnci (1983), Bir Çocuk Edebiyatçısı: Mehmed Şemseddin, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, İstanbul: Dergâh-Yayınları.

Enginün, İnci (1985), Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış, Türk Dili, Sayı: 400.

Gövsa, İbrahim Alâaddin (1911), Çocuk Şiirleri, İstanbul: Kanaat Ktp.

Gövsa, İbrahim Alâaddin (1925) Bedîî Terbiye, İstanbul: Tanin Matbaası.

Günay, Umay (1979), Çocuk Eğitimi ve Masallar, Divan Dergisi, Sayı: 8, Haziran.

Gürel, Zeki (1995), İbrahim Alâettin Gövsa, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Heywood, Colin (2003), Baba Bana Top At! Batıda Çocukluğun Tarihi (Çev. Esin Hoşsucu), İstanbul: Kitap Yay.

Kaplan, Mehmet (1987), Tefik Fikret-Devir Şahsiyet Eser, İstanbul: Dergâh Yayınları

Özgül, Metin Kayahan (1991), Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları

Parlatır, İsmail-Nurullah Çetin (2004), Tefik Fikret-Bütün Şiirleri, Ankara: TDK Yayınları.

Rousseau, J.-J. (2000), Emile ya da Çocuk Eğitimi Üzerine (Çev. M. Baştürk-Y. Kızılçim), Erzurum: Babil Yay.

Saint-Exupéry, Antoine de (1999), Küçük Prenses (Çev. Fatih Erdoğan), İstanbul: Mavi Bulut Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2002), Gümüşhane ve Bayburt Masalları, Ankara: Akçağ Yayınları.

Seyidoğlu, Bilge (1998), Erzurum Masalları, İstanbul: Erzurum Kitaplığı.

Şimşek, Tacettin (1999), Fazıl Hüsnü Dağlarca-Hayatı ve Şiiri, Erzurum: Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

III. Dinî Yayınlar Kongresi

Şimşek, Tacettin (2002), Çocuk Edebiyatı, Ankara: Rengarenk Yayınları.

Şirin, Mustafa Ruhi (1998a), Çocukluğun Kozası- Ve Kültür ve Kitap ve Edebiyat, İstanbul: İz Yayıncılık.

Şirin, Mustafa Ruhi (Haz.) (1998b), 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, Mustafa Ruhi (2000), Masal Atlası, İstanbul: İz Yayıncılık.

Tevfik Fikret (1914), Şermin, İstanbul: Kanaat Matbaa ve Ktp.

Tezel, Naki (1997), Türk Masalları 1, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yavuz, Muhsine Helimoğlu (1999), Masallar ve Eğitimsel İşlevleri, 4. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Oturum Başkanı – Sayın Hocama çok teşekkür ediyorum.

Şimdi sözü, müzakeresini yapmak üzere, Doç. Dr. Şaban Sağlık Beye bırakıyorum.

Buyurun.